

GALATALI SAFVET'İN MUHARREMİYELERİ VE 19. ASIRDA KERBELA MERSİYESİ YAZAN ŞAİRLER İÇERİSİNDEKİ YERİ GALATALI SAFVET'S MUHARRAMIYYAS AND HIS PLACE AMONG THE POETS WHO WROTE KARBALA ELEGIES IN THE 19TH CENTURY

BİLGE İLHAN TOKER*

Sorumlu Yazar

Öz

Kerbela hadisesi Müslüman toplumların belleğinde derin izler bırakmıştır. Hz. Hüseyin'in ailesi ve yakınları ile birlikte 10 Muharrem 61/10 Ekim 680'de şehit edilmesinin üzerinden kısa bir süre geçtikten sonra, Arap Edebiyatı içerisinde bu hüznü dile getiren edebî eserler yazılmıştır. Türk Edebiyatı içerisinde de sıklıkla işlenen bu konu, klasik edebiyatın son yüzyılı olarak görülen 19. asırda şairler tarafından daha yoğun bir şekilde ele alınmıştır. Bu asırda Kazım Paşa, Osman Şems Efendi, Seni-i Mevlevi gibi aynı muhitte yetişen şairler, Kerbela olayını ele alan müstakil eserlerini bastırmışlardır. Bu isimlerin yanı sıra bir mahfil sahibi olan Lebîb de aynı türdeki eserlerini muharrem ayında yayımlamıştır. Galatalı Safvet (ö. 1282/1866) de bu isimler gibi 19. asrın mersiye-gü şairlerindendir. Makalede, Galatalı Safvet'in muharremiyeleri ve şairin, etkileşimde bulunduğu çevrelerdeki muharremiye yazma geleneği içerisinde nerede durduğunun ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Safvet'in 06 Mil Yz A 3672/2'de bulunan *Dîvânçe*'sinde yer alan çeşitli nazım şekilleriyle yazılmış dokuz adet muharremiyesi incelenmiştir. Müellif hattı olması kuvvetle muhtemel yazmadaki söz konusu manzumeler, Safvet'in bugüne kadar yazılan biyografisinde üzerinde durulmayan mersiye-gü yönünü ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca bu çalışma, şairin hâmisî Lebîb ve dâhil olduğu diğer edebiyat mahfillerindeki şairlerle olan ilişkisinden yola çıkarak 19. asır İstanbul'unda özellikle belli edebî çevrelerde, muharrem ayına özel, tarihli muharremiyeler yazıldığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kerbela Mersiyesi, Galatalı Safvet, Muharremiye, Lebîb, Mahfil.

Abstract

The incident of Karbala has left a profound impact on Muslim societies. Shortly after the martyrdom of Imam Husayn and his family on the 10th of Muharram, 61/ October 10, 680, literary works were produced in Arabic literature that expressed this tragic event. This subject, frequently addressed in Turkish literature, was addressed more intensely by poets in the 19th century, which is considered the final century of Classical Turkish literature. During this period, poets from the same literary circles such as Kazım Pasha, Osman Şems Efendi, and Seni-i Mevlevi, published their independent literary works addressing the Karbala event. In addition to these poets, Lebîb, who was also a patron of a literary place, published his literary works of the same genre during the month of Muharram. Like aforementioned poets, Galatalı Safvet is also one of the elegy poets of the 19th century.

Araştırma Makalesi / Künye: İLHAN TOKER, Bilge. "Galatalı Safvet'in Muharremiyeleri ve 19. Asırda Kerbela Mersiyesi Yazan Şairler İçerisindeki Yeri". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 115 (Eylül 2025), s. 577-599. <https://doi.org/10.60163/tkhcbva.1474145>

* Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, E-mail: bilgeilhan@artvin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4328-6059

This article aims to reveal Safvet's elegies and his place within the tradition of writing elegies in the circles he interacted with. To achieve this aim, nine elegies written in various poetic forms and included in Safvet's Divan, located in the manuscript 06 Mil Yz A 3672/2, were examined. The poems aforementioned in the manuscript, which are likely to be authored by Safvet, reveal his aspect as a mersiye-gu that has not been emphasized in his biography written until now. Moreover, based on the poet's patronage of Lebib and his relationships with other poets in the literary circles he was part of, this study demonstrates that, especially in certain literary circles in 19th-century Istanbul, dated elegies specific to the month of Muharram were written.

Key Words: Karbala Elegies, Galatalı Safvet, Muharramiyya, Lebib, Literary circle.

Âh u feryâd edelim aşr-ı Muharrem geldi

Giriş

Kerbela hadisesini anlatan metinlere verilen adlardan biri olan “muharremiye”nin iki farklı anlamı ve kullanım alanı vardır. Pakalın, muharremiye, “Hicrî ve kamerî senelerin yıl başı münasebetiyle şairler tarafından yazılıp büyüklere sunulan manzumeler hakkında kullanılan tâbirdir. Bu manzumeler medh ü sena (övmek) ile beraber ‘tebrik ve tevrih-i sal’ (...) ihtiva ederdi.” (1971, 2/566) şeklinde tanımlar ve muharremiyelerin, yeni yılı kutlamaya yönelik yazılan metinler olduğu üzerinde durur. Fakat İslami edebiyatta Kerbela hadisesini anlatan bir tür olduğu hakkında bir bilgi vermez. Pakalın’ın bu tanımına ek olarak muharremiye tabiri, Hz. Hüseyin’in ailesi ve yakınlarıyla birlikte şehit edilmesi ile son bulan Kerbela olayı odağında teşekkül etmiş bir edebî türün adı olarak da kullanıla gelmiştir. Özçelik, muharremiyelerin muharrem ayından bahseden şiirlerin genel adı olduğunu, bu şiirlerin büyük bir kısmının muharrem ayında gerçekleşen Kerbela olayından bahsetmeleri dolayısıyla Kerbela mersiyesi olarak değerlendirilebileceklerini belirtir (2012, 291). Muharremiye, Kerbela hadisesini dile getiren metinleri ifade eden bir tabir olmanın yanı sıra, Âl-i Abâ sevgisini işleyen manzumelerin “ilahi ya da tevşih formuyla bestelenmiş” musiki parçalarına da verilen bir isimdir (Arslan ve Erdoğan, 2009, 59).

Hz. Hüseyin ile yakınlarının Kerbela’da şehit edilmesini, bu olaydan duyulan üzüntüyü ve Ehl-i Beyt sevgisini dile getiren manzumeler olan muharremiyeler, içerik olarak Kerbela mersiyesi ile büyük ortaklıklara sahip olmakla birlikte ayrılıkları noktalar da bulunmaktadır. Muharremiyeleri Kerbela mersiyeslerinden farklı kılan özellik, bu metinlerin bazen On iki imam ya da Hz. Ali ile ilgili bir anlatı parçasını doğrudan konu edinmeleridir. (Yılmaz, 2016, 392, 401). Klasik bir muharremiye metninde, önce Kerbela hadisesi detaylı bir şekilde anlatılır ve ardından matem ayı olan muharrem’in geldiğinden bahsedilir. Feleğe sitem, Hz. Hüseyin’in ölümünden duyulan acı ve bu hadise karşısında yas tutmanın gerekliliği ile birlikte onun yüce soyu vurgulanır. Son olarak Kerbela olayının menfî aktörlerinden olan Yezid ve diğer isimlere lanet edilerek manzume nihayete erdirilir (Arslan ve Erdoğan, 2009, 60). Bu durumda muharemiyeler, genel olarak Kerbela mersiyeslerinden belirgin bir şekilde ayrılmayan bir edebî tür olarak düşünülebilir. Muharremiyelerin yazımındaki temel dinamik, Muharrem ayının gelmesi ve şairin, bu ayda gerçekleşen Kerbela hadisesini hatırlama ve hatırlatma isteğidir.¹ Türe olan ilginin artışının temelinde, Müslüman

1 Çeşitli şairlerin Kerbela mersiyeslerini içeren bir mecmuada Sezai’nin “Lutf et koma kesretle Sezâi kala tenhâ/Bir rehber-i tevfiğ ile yârâna yetiştir” maktalı gazelin altına düşürülen şu detaylı tarih, “30 Muharrem 1361/15 Nisan 1319/28 Nisan 1903 Saat 00.30 Salı Günü” (*Mecmûa-i Eş’âr*, Yazmalar, 06 Mil Yz A 4112/1, 27a) muharrem ayında Kerbela mersiyeslerinin okunduğuna dair net bir okuyucu notu olması yönü ile dikkat çekicidir.

toplumlar içerisinde muharrem ayının onuncu gününün matem günü olarak anılmaya başlanması ve bu tarihe özel, yeni mersiye metinleri yazma geleneğinin yaygınlaşması (Kaya, 2022: 269) etkili olmuştur. Ancak klasik Türk edebiyatı içerisinde, muharremiye yazımının seyrine bakıldığında, özellikle 19. asır ve sonrasında, bu türden metinlerin yazımının bazı şairler tarafından daha fazla merkeze yerleştirildiği, türün yazımının önceki yüzyıllara göre nispeten farklılaştığı ve yoğunluk kazandığı söylenebilir. Bu çalışmada, Galatalı Safvet Mustafa'nın manzumelerinden yola çıkarak, yukarıda bahsedilen farklılaşmanın neşet ettiği zaman aralığı ve muharremiye yazımının yoğunlaştığı edebî çevreler üzerinde durulmuştur.

Makale, iki temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, üç alt başlık ve bir sonuç olmak üzere dört başlık hâlinde kurgulanmıştır. Bu bölümün ilk başlığında, Galatalı Safvet Mustafa'nın makalenin konusu olan muharremiyelerinin bulunduğu *Dîvânçe* tanıtılmıştır. Şairin daha önce yayımlanmamış şiirlerini içeren yazmada yer alan muharremiyelerinin yanı sıra, Safvet'in farklı şekil ve türdeki manzumelerinin neler olduğu kısaca açıklanmıştır. İkinci başlıkta, Kerbela mersiyeleri ile muharremiyeler arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bu kısımda, Türk edebiyatında özellikle belli bir dönemden sonra şairlerin muharremiyeleri, daha tematik, bulundukları dönemi ve çevreyi belirtmek üzere kaleme aldıkları belirtilmiştir. Ardından Safvet'in muharremiyelerine tarih düşürmesinde etkili olan dinamiklerin neler olduğu irdelenmiş ve şairin hem etkilendiği hem de etkilediği isimler üzerinde durularak; bulunduğu muhitte muharremiye yazımının seyri ortaya koyulmuştur. Makalenin ikinci bölümünde ise Galatalı Safvet'in muharremiyeleri transkripsiyon alfabesi yazılmıştır.

1. Galatalı Safvet'in 06 Mil Yz A 3672/2'de Bulunan *Dîvânçe*'sinin Tavsifi

Galatalı Safvet Mustafa'nın manzumelerinin bir araya getirildiği bir *Divan*'ının olmadığını ve gördüğü şiirlerinin mecmualarda dağınık hâlde bulunduğunu İbnülemin şu şekilde ifade eder;

Safvet'in eş'ârı matbu hatta müdevven olmadığı için asarı gibi namı da ahlâf indinde meçhul kalmıştır. (...) Kütüphane-i fakirde bulunan mecmualarda hayli eş'ârına tesadüf ettim ki bunlar sâl, viladet, vefat, memuriyet, çeşme tarihleri, mersiye ve medh-i kibara ve isti'tâfa dair kasaid ve gazeliyât ile latife-âmir manzumelerden ibarettir. (Samsakçı, 2021, 42)

İbnülemin'in şairin şiirlerinin yer aldığı mecmualar hakkında verdiği bilgiler, Safvet'in bu çalışmaya konu olan ve 06 Mil Yz A 3672/2'de kayıtlı *Dîvânçe*'sini büyük oranda tasvir eder. 217x165 mm, sırtı vişne çürüğü meşin, ebru kaplı ve mukavva ciltli, birden fazla eserin yer aldığı bir mecmua içerisinde bulunan şiirler, mecmuanın 24b-35a varakları arasında yer almaktadır. Kütüphane kaydında eserin müellif nüshası olduğu belirtilmektedir. Şiirler üzerindeki düzeltmeler ve 35a'da Safvet'in bir yere çağırılması üzerine yaşlılığı dolayısıyla hizmetlisi Edhem Efendi (ö.?)'yi yollamak istediğini belirttiği 27 Muharrem 1272/9 Ekim 1855 tarihli mektup, söz konusu yazmanın müellifinin Safvet olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Kütüphane kaydında gayr-ı mürettep bir *Dîvân* olduğu belirtilen yazmada, Safvet'e ait manzumelerin tür ve şekil olarak "5 mersiye, 7 kıta, 5 tarih, 1 muaşşer, 1 müseddese, 3 gazel"den oluştuğu kayıtlıdır.² Ancak söz konusu yazmadaki manzumeler incelendiğinde bu bilgilerin büyük bir kısmının tashihe muhtaç olduğu görülür. Ayrıca

2 Galatalı Safvet'in şiirlerinin bulunduğu yazma ile ilgili kütüphane kaydı için bkz. <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/manuscripts/catalog/details/200347?SearchType=1> (21.08.2023)

çalışmaya konu olan yazmada yer alan manzumelerin bir divân oluşturacak kadar fazla sayıda olmaması, bu eserin, divânçe olarak nitelenmesi gerektiğini de ortaya koyar.

Yazma üzerinde yapılan incelemede, manzumelerin nazım şekillerinin ve sayılarının şu şekilde olduğu tespit edilmiştir; 13 kıta, 5 gazel, 3 terkib-i bend, 1 müstezad, 1 mütekerrir murabba, 1 rubai, 1 nazm, Hasan Nazîf Dede'ye ait bir gazel ve 1 mektup. Bu çalışmanın odağını oluşturan muharremiyeler ise 2 kıta, 2 gazel, 1 terkib-i bend, 1 mütekerrir murabba, 1 nazm, 1 rubai ve 1 müstezaddan oluşmaktadır. Bu tasnife göre söz konusu yazma eser içerisinde Safvet'in farklı nazım şekilleri ile yazılmış 9 muharremiyesi ve başta Reşit Paşa olmak üzere Cemâl Paşa ve Halil Paşa'ya hitaben yazılmış yeni yıl ve bayram tebrikleri, memuriyet vb. konularda yazılan tarihler, televvün, deli ve bana redifli gazellerden oluşan 17, toplamda ise 26 manzumesi mevcuttur.

Safvet'in söz konusu yazma eser içerisinde en fazla dikkat çeken şiirleri muharremiyeleridir. Dokuz adet manzumenin yedisinin başlığında, hangi yılın muharrem ayında yazıldığı ve eğer bu ay içerisinde bir ay ya da güneş tutulması, mevsimi dışında kar yağması gibi farklı olaylar cereyan ettiyse bunun bilgisi verilmiştir. Safvet'ten önce yazılan muharremiyelerde bu tarz bir bilginin eklenip eklenmediği hakkında net bir bilgi vermek zordur.

Bu çalışmaya konu olan manzumeler içerisinde, beyitlerle oluşturulan metinlerden en uzun olanı, Safvet'in Lebîb tarafından da tazmin edilen müstezad mersiyesidir ve kırk bir beyitten oluşmaktadır. Manzumenin başlığı, "Elli beş târîhinde tanzîm olunan mersîyye-i dil-sûzdur" şeklindedir. Bu manzumeyi, Muharrem redifli dokuz beyitten oluşan "Yetmiş iki senesi mersîyesidir" başlıklı gazel ile yine aynı türde yazılmış olan "Yetmiş iki târîhinde söylenilen mersîyye-i şer'îfedür" başlıklı, Hüseyin redifli 5 beyitlik manzume takip eder. İki kıta ve bir nazm ise ikişer beyitle yazılmıştır. Bir kıta ve bir nazma başlık yazılmamıştır. Bir kıtaya ise "Elli üç Muḥarrem'inde vâkı' olan ḥusûfda söylenmiştir" başlığı eklenmiştir. Şairin bendlerle oluşturduğu muharremiyeler içerisinde en uzununu ise "Altmış Altı Senesi Mersîyesidir" başlıklı, yedi bendden müteşekkil olan terkib-i benddir. Mütekerrir murabba ise beş bendden oluşmaktadır ve manzumenin başında "Yetmişinci Senesi Mersîyesidir" başlığı yer almaktadır.

Safvet'in yukarıda detayları verilen yazmada yer alan muharremiyelerinde en fazla kullandığı vezin, Remel Bahri'nin *Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün* kalıbıdır. Dokuz muharremiyenin dördü bu kalıp ile, bir mütekerrir murabba yine remel bahrinin *Fâilâtün Feilâtün Feilâtün Fa'lün* kalıbı ile yazılmıştır. Safvet'in muharremiyeleri içerisinde en fazla beyit sayısına sahip olan müstezadı, Hezec Bahri'nin *Mefûlû Mefâilû Mefâilû Feülün/ Mefûlû Fe'ülün* vezni ile, gazel şeklinde kaleme aldığı bir muharremiyesi de yine Hezec Bahri'nin *Mefûlû Mefâilû Mefâilû Fa'ülün* kalıbı, nazm şeklinde olan şiir, Mütekârib Bahri'nin *Feülün Feülün Feülün Fe'ül* kalıbı ile yazılmıştır. Rubai nazım şekliyle kaleme aldığı muharremiyesi ise Ahrebin *Mefûlû Mefâilûn Mefâilûn Fâ'* kalıbındadır.

2. Kербela Mersiyesinden Muharremiyeye: Bir Türün Mikro Düzeyde Temsilinin İmkânı

Kербela hadisesi, 19. asra kadar şairlerin genellikle şiirlerinde işledikleri bir konu olmakla birlikte, bu yüzyılda Kербela olayına odaklanan şair sayısında ciddi bir artışın görüldüğünün çeşitli sebepleri vardır. Müslüm Yılmaz, türün yazımındaki bu artışın iki

nedene bağlar. Birincisi, 19. asırda Osmanlı merkezî otoritesinin sarsılması, ikincisi ise 1826'da Bektaşî tekkelerinin kapatılması ile birlikte tarikat mensubu isimlerin Sünnî tarikatların tekkelerine devam etmeleridir (2016, 389-390). Bektaşîlerin, özellikle Mevlevîler ile kurdukları temaslar ve bu sayede her iki gelenek arasındaki kültürel aktarım, Kerbela mersiyelerinin yazımını arttırmış olmalıdır. İstanbul'da olan bir vaka olmamakla birlikte Konya Mevlânâ Dergâhı postnişini Abdülvahid Çelebi (ö. 1325/1907)'nin, müritlerine muharrem ayında oruç tutturması ve yine Bektaşîlere ait eserler okutturması söz konusu etkileşimin bir örneği olarak okunabilir (Kara, 2023, 122). Bu tespitlere ek olarak özellikle, 19. asrın ikinci yarısına girmeden hemen önce, İran ile Osmanlı arasındaki sorunların çözümü için adımların atılması ve yapılan antlaşmalara binaen İran'dan İstanbul'a belirgin bir göçün olması da söz konusu artışta etkili olmuş görünmektedir. 1847'de yapılan II. Erzurum Antlaşması'nın ardından kentte, İranlı Şîî nüfusun sayıca çoğalması, (Azap, 2023, 108) Osmanlı başkentinde, muharrem ayında Şîîlerin özel olarak düzenledikleri matem törenlerinin, Sünnî halk içerisinde daha fazla görünür hâle geldiğini gösterir. Özellikle 19. asrın sonlarına doğru kamusal alanda daha büyük grupların katılımı ile düzenlenen matem merasimlerinin varlığı (Azap, 2023, 108-112) bu Şîî geleneğinin, Sünnî şairler tarafından benimsenmesinde etkili olduğunu düşündürmektedir.³ Ayrıca Bektaşîliğe karşı yürütülen sıkı politikanın, II. Mahmud'un saltanatının sonlarına doğru nispeten yumuşaması ve Sultan Abdülaziz döneminde (1861-1876) ise tarikatın büyük oranda serbestliğe kavuşmasının (Maden, 2020, 209) da türün yazımındaki artışa olumlu katkı sağlaması muhtemeldir. Zira özellikle Encümen-i Şuarâ şairlerinin yazdıkları eserler ya da Kerbela hadisesini konu alan müstakil eserlerin söz konusu zaman aralığından sonra kaleme alınmış olmaları⁴ yukarıda belirtilen gelişmeler odağında, türün özellikle 1800'lerin ortalarından sonraki yazımında toplumsal olayların etkili olduğunu göstermektedir. Bu gelişmelerle birlikte aynı yüzyılın ilk çeyreğinde, Kerbela hadisesini ele alan metinlerin yazımında ufak değişimler göze çarpar.

Bu çalışmanın incelediği ana metin olan Safvet'in manzumelerinden önce, 19. asrın ilk çeyreğinde Kerbela mersiyesi yazan bir isim öne çıkar. Bu ismin incelenmesi, Safvet'in devrinde muharremiye yazma geleneği içerisinde nerede durduğunun anlaşılmasına yardımcı olabilecek ipuçları içerir. Söz konusu şair, Tanpınar'ın deyimi ile hayatı, devri için dikkat çekici bir roman sayılabilecek (2003, 88) Keçecizâde İzzet Molla'dır (ö. 1245/1829).⁵ Onun 19. asır Kerbela mersiyesi yazımındaki yeri, devrinde aynı türden manzume yazan diğer isimlere göre nispeten farklıdır. Keçecizâde, *Dîvân*'ında yer alan Kerbela mersiyelerinden bazılarını, farklı şekillerde yazmış olmasıyla dikkat çeker. Topal, Keçecizade İzzet Molla *Divan*'ında Kerbela olayını odağına alan ancak Yezid'in, metnin merkezinde olduğunu beyan eden başlıkları taşıyan iki kısa şiirden bahseder ve bu manzumelerin, mersiye türünün farklı başlıklar altında ele alınışı olarak yorumlar (2007, 92). Keçecizâde İzzet Molla *Dîvân*'ının 1251/1835-1836'da istinsah edilen nüshasında yer alan *Kıta Der Nefrîn-i İbn-i Ziyâd, Der Nefrîn-i Yezîd-i Pelîd Aleyhi mâ Yestehikku, Der Nefrîn-i Yezîd-i Anîd Aleyhi Şedâidü'l-Vaîd* (Keçecizade Mehmed İzzet Molla, Beyazıt, B5654, 272b-273a, 274a-274b, 276b-277a) başlıklı manzumeler, Topal'ın belirttiği gibi Kerbela

3 1858-1870 yılları arasında İstanbul'da görev yapan İran büyükelçisi Hacı Mirza Hüseyin Han'ın elçilik yıllarından önce İranlıların büyük gruplar hâlinde yas merasimlerinin kamuya açık bir alanda yapmadıkları bilinmektedir Bkz. (Yeler, 2023, 128).

4 Bu konuda yazılmış müstakil eserler hakkında geniş bilgi için bkz. (Yılmaz, 2016, 615-691).

5 Keçecizâde'nin eserlerinin yazma nüshalarında, Kerbela mersiyelerine eklenen bir tarihe rastlanmamıştır.

mersiyelerinin daha farklı, özel başlıklar altında ele alınması olarak yorumlanabilir. Keçecizâde'de türün daha mikro düzeyde bir anlatı ile temsil edilmesi, ondan sonra kaleme alınan Kerbela mersiyelerinin yazımına bu yönde belirgin bir etki etmemiştir. Ancak Keçecizâde'den sonra türün yazımında ufak kırılmaların, farklılaşmaların başladığı ve özellikle 19. asrın ortalarından itibaren, önceki dönemlere göre daha net bir şekilde her sene muharrem ayında, bu aya özel manzumelerin ya da müstakil eserlerin yazımının arttığı görülür. İzzet Molla'nın Kerbela hadisesini Yezid ile ilgili bir söylem odağında dile getirerek olaya, bu tarihî anlatının şahıslarından biri üzerinden değinmesine benzer bir yöntemi Safvet, aşağıdaki manzumesinde kullanmış ve Muharrem ayında yaşanan Ay tutulmasını, Kerbela olayı için edilen "âh"larla ilişkilendirerek, türü daha küçük bir anlatı ile temsil etmiştir⁶.

Elli üç Muharrem'inde vâkı' olan husûfda söylenmiştir

Kurre-i 'ayn-ı Resûl'ü etdiler nâ-hağ şehîd

Bir alay nân-kör kâfir korkmayıp Allah'dan

Sanma ey Safvet Muharrem'de husûf etdi kamer

Perde geldi dîde-i çarha hücûm-ı âhdan (Safvet, Yazmalar, 06 Mil Yz A 3672/2, 27a)

Keçecizâde İzzet Molla'dan sonra Kerbela mersiyesi yazma geleneğinin önceki dönemlere göre nispeten değişiklik gösterdiği detaylardan biri de Kerbela hadisesini dile getiren manzumelerin ne zaman yazıldığıнын kayda alınmasıdır. Kerbela olayını ele alan genel bir mersiye ifadesinden ziyade, doğrudan muharrem ayının gelmesi ile birlikte şairlerin bu aya özel, tarihli manzumeler kaleme almaları, Türk edebiyatı içerisinde bir değişim ve Kerbela mersiyesi yazma geleneğinde küçük bir farklılaşma olarak kabul edilebilir. Bu noktadan bakıldığında, 19. asırda muharrem ayında yazıldığı notu düşürülen Kerbela mersiyelerini, doğrudan muharremiye olarak adlandırmak da mümkündür. Zira şair, manzumesini ne zaman kaleme aldığını belirterek; Türk edebiyatının klasik dönemden farklılaştığı söz konusu asırda, kendisinin nerede durduğunu, yetiştiği zaman aralığında edebiyattaki değişimin hangi safhasında yer aldığını imleme ihtiyacı duymuştur (Özgül, 2018, 189-190). Ayrıca muharrem geliş ile birlikte yazılan metne tarih eklenmesi, yazarın olaya önem atfettiğini, Kerbela hadisesini hatırlama ve hatırlatmayı kendisi için bir görev addettiğini de gösterir. Manzumelere tarih ekleme alışkanlığı, Özgül'ün belirttiğine göre -şimdilik- 19. asırdan daha fazla geriye gitmez. Hanif (ö. 1217/1802)⁷ ve Enderunlu Halîm (ö. 1246/1830), şiiirlerine tarih ekleyen en erken örneklerdir (2018, s.189). Her iki isim de müellif hattı olan *Divan*larında yer alan -tarih manzumeleri dışında- gazellerine ve tahmislerine tarihler eklemişlerdir.

Bu çalışmaya konu olan Safvet'in, Muharrem ayında kaleme aldığı manzumelere tarih eklemesi, yukarıda belirtilen gelişme ile ilgili görünmekle birlikte, şairin aynı *Divançe* içerisinde yer alan diğer eserlerine -tarih kıtaları hariç- tarih eklememiş olması,

6 Kerbela'da Hz. Hüseyin'in şehit edilmesine edilen âhlardan dolayı göklerin kararması, Efrasiyâb'ın *Şehnâme*'nin kahramanlarından Siyâvüş'u öldürdükten sonra ortaya çıkan "kozmetik düzensizliğe" benzer. Metin And'ın belirttiğine göre, Siyâvüş öldüğünde güçlü bir rüzgâr çıkar, bulutlar gökyüzünde yoğunlaşır ve karanlık hâkim olur. Bkz. Metin And, *Ritüelden Drama -Kerbela-Muharrem-Ta'ziye-*, İstanbul: YKY, 2005, 25.

7 İbrahim Hanîf'in Ae Mnz 121'de kayıtlı *Dîvân* nüshasında şairin, 1b varağında yer alan "Ben müntesib-i Mesnevî-i manâyım/Deryûze-ger-i dergeh-i Mevlânâ'yım" matlalı gazelinin üzerine "der ley-l-i çehârşenbe" kaydını düşüğü görülür. 2a'da yer alan Münâcât'a ise şair, "fî 16 Ramazan 1204" tarihini düşmüştür. Bu manzumenin son mısraı "Sen de ihsân et dil-i bî-çâreye lûtf-ı amim" şeklindedir ve ebced hesabı ile 1204 yılına denk gelmesi şairin bilinçli bir tercihi olsa gerektir.

onun bu konuya daha farklı bir anlam yüklediğini gösterir. Safvet'in, Keçecizâde ile başladığı iddia edilebilecek olan Kerbela mersiyesi yazma geleneğindeki küçük farklılaşmayı, Muharrem ayına özel manzumelerine "Elli üç Muharrem'inde vâki' olan husûfda söylenmiştir" (Safvet, Yazmalar, 06 Mil Yz A 3672/2 27a) ifadesinde olduğu gibi özel başlıklar eklemesi ve bu başlıklarda tarihi net bir şekilde vermesi, onun hem türün içinde ufak çaplı da olsa bir değişimi temsil ettiğini hem de manzumelerine tarih ekleyerek gelenek içerisinde her muharrem ayında, Kerbela şehitlerini andığını net olarak belirtme yoluna gittiğini gösterir. Safvet'in muharrem ayına özel manzume yazdığını söz konusu metinlere tarih ekleyerek gösterişine benzer durum, muasırı Şeref Hanım (ö. 1277/1860)'ın *Divan*'ının 19. asır ortalarına doğru istinsah edilen bir nüshasındaki Kerbela mersiyesinde yer alan aşağıdaki ifadelerinde de görülür:

Mevc-i tufân-ı teessüfle edip cûş u hurûş

Yazarım her sene bir mersiye giryân giryân (Şeref Hanım, İstanbul Üniversitesi

Yazma Eserler Kütüphanesi. NEKTY 02808, 11b)

Safvet de Kerbela mersiyelerinin yazımındaki temel dinamiklerden biri olan Muharrem ayının gelmesi ile mersiye kaleme alma geleneğini sürdürmüş; ancak bu aya özel yazdığı manzumelerinin tarihlerini belirterek belki de muasırlarından farklılaşmıştır. Safvet'in manzumelerindeki bu farklılaşma, onun başka bir şair ile olan ilişkisi ile alakalı görünmektedir. Enderunlu Halim, -daha önce de belirtildiği gibi- manzumelerinin ne zaman yazıldığını detaylı bir şekilde kaydeden ilk isimlerden biri olarak kabul edilir. Şairin *Divan*'ının 06 Mil Yz FB 314'te kayıtlı nüshasında, 37b'de "Beytler" başlığının hemen sonuna "fî 12 Zilkade sene 1228 yevm-i Salı Mart 3" tarihini eklenmiştir. Tüm bu bilgilere ek olarak Enderunlu Halim'in tahmisleri içerisindeki bir detay dikkat çeker. Şair, Safvet'in iki gazelini tahmis etmiş ve bu manzumelerin yazıldığı tarihi detaylı bir şekilde yazmıştır. Halim Safvet'in,

Ey olan teşne-i ikbâl ile mest-i mağrûr

Bu harâbâtta çeker derd ü humârı mecbûr (Halim, Yazmalar, 06 Mil Yz FB 314, 47b)

matlı gazelini tahmis etmiş ve sonuna "fî 16 Cemâziye'l-evvel 1228" (Halim, Yazmalar, 06 Mil Yz FB 314, 48a) kaydını düşmüştür. Yine Safvet'in

Kiyâs itme ruhun hatt-ı siyâh-ı bî-amân tutmuş

Seni âh-ı derûnum kıl nazar ey nev-civân tutmuş (Halim, Yazmalar, 06 Mil Yz FB 314, 48b)

matlı gazelini "fî 28 Cemâziye'l-evvel 1228 bâzâr" (Halim, Yazmalar, 06 Mil Yz FB 314, 48b) günü tahmis ettiğini kaydetmiştir. Enderunlu Halim ve Safvet arasındaki bu etkileşim dikkate alındığında, Safvet'in muharremiyelerine detaylı tarihler eklemesindeki etkiyi, Halim ile kurduğu edebî ilişki üzerinden okumak ve değerlendirmek mümkün görünmektedir. Aynı edebî ilişki ağı, Safvet'in yetişmesine ve kendisinden sonraki şairleri etkilemesine de zemin hazırlamıştır.

3. Safvet'in Yetiştigi ve Etkileşim Hâlinde Olduğu Edebiyat Mahfilleri

Galatalı Safvet, klasik edebiyat geleneğinin değişmeye başladığı bir dönemde yaşayan, manzumelerinde işlediği konularla ve kullandığı yöntemlerle söz konusu değişimin nüvelerini eserlerinde barındıran bir isimdir. 5 Receb 1209/26 Ocak 1795'te dünyaya gelen şairin doğumu, Osmanlı'nın toplumsal değişiminin çalkantılı dönemlerinden biri olan III. Selim'in (ö.1223/1808) iktidar yıllarına denk gelir. III. Selim gibi karışıklıklarla tahttan indirilen Sultan Abdülaziz (ö. 1293/1876) döneminde vefat eden Safvet'in günümüze ulaşan şiirlerinde bu karmaşık yılların izlerine yoğun bir şekilde rastlanmaz. Ancak şair, maddi sıkıntı içerisinde olduğunu sıklıkla dile

getirir. Onun, bugün döneminin meşhur simalarından biri olarak anılmasını bir nevi yaşadığı bu maddi sıkıntılar sağlamıştır.⁸ Mustafa Reşid Paşa'ya (ö. 1274/1858) hitaben yazdığı bir tercî-i bendinden alınan aşağıdaki mısralarda Safvet, ilerde kendisine belki de vefatından çok sonra şöhret getirecek olan yoksulluğunu dile getirir ve Reşid Paşa'dan borcu için ihsan ister.

Rehn-i cânımla baña olmaz iken kimse kefîl

Altı kîse alıvermiş idi bir merd-i aşîl

Şâhib-i naqd şayan bu yıl etmiş tekmiîl

İsteyor akçeyi kıssâm ne mümkün te'cîl

Şanırım muhızırî görsem geliyor 'Azrâ'il

Va'deñiz geldi deyü 'unf ile eyler ta'cîl

Şu küçük müşkili ihsânî ile kıl teshîl

Emr ederseñ vereyim bir de mührü tahvîl

Vech-i tahrîr ile ey a'zam-ı şadr-ı vüzerâ

Borcum olsun edeyim vasfîñ biñ dürlü edâ (Safvet, Yazmalar, 06 Mil Yz A 3672/2, 28b)

Yukarıdaki manzumede Safvet, klasik edebiyat şairlerinin devrin patronlarından ihsan beklerken sergiledikleri bilindik tavrı takınır. Yoksulluk, geçim sıkıntısı şairlerin en temel sorunlarından. Ancak Safvet, kendisinden önceki şairlerle aynı tarzda kâğıda döktüğü bu sıkıntısını, Berançe Manzumesi'nde Fransız şair Pierre-Jean de Beranger'nin (ö. 1857) ölümünün ardından şaire gösterilen saygı üzerinden farklı bir şekilde dile getirir. Safvet'in Berançe Manzumesi, beş yüz kuruşluk borcunu bile ödemekten aciz, ihtiyaçlarını karşılayamadığı için canlı cenazeye dönen ve kıymeti bilinmeyen bir şairin üzüntüsünü dile getirir (Samsakçı, 2021, 48). Safvet, bu manzume ile klasik edebiyatta caize alamadığı için zor durumda olan şairin hâlini tasvir etmekten bir adım daha öteye gider ve Osmanlı şairinin “devletliler” nezdindeki konumunu, Batılı bir şairin cenaze töreni üzerinden sorgular (Özgül, 2018, 486).

Safvet'i bugün öne çıkaran olay her ne kadar şairin, Beranger'nin ölümü üzerine Osmanlı şairi ile Batılı şairi kıyaslamış olması olsa da yaşadığı dönem içerisinde bu manzumesinden önce mahubunu Seydi'nin tersaneciler tarafından askere alınması üzerine yazdığı kaside onu devrinde meşhur hâle getirmiştir. İbnülemin (ö. 1957), şairin biyografisini ve bazı eserlerini kaleme aldığı *Kemâlüs ş-Safve*'de söz konusu çalışmayı hazırlama nedeni olarak Seydi Kasidesi'ni gösterir. Zira ona göre bir yorgancının böyle bir kaside kaleme alması olağandışıdır (Samsakçı, 2021, 35). Bu kaside aynı zamanda şairin Menge Mahallesi'ndeki konağını bir ilim ve şiir mahfili hâline getiren Lebîb (ö. 1284/1867) (Şeker, 2013, 427) ile tanışmasına vesile olmuştur. Safvet'in Seydi Kasidesi, devrin önemli hâmillerinden ve şairlerinden Lebîb'in dikkatini çekmiş ve şair 1238/1822-1823'den itibaren Lebîb'in himayesinde Ruznamçe Kalemi'nde çalışmaya başlamıştır (Samsakçı, 2021, 37). Lebîb, himayesine aldığı bu şairi çok sevmiş olmalıdır ki onun 1259/1843 yılında hoca oluşuna beş farklı manzume ile tarih düşürmüş (Arslan, 2022, 1/148, 153, 154, 217-218); şairin Sultan Abdülmecid tarafından bir nişanla ödüllendirilmesinin tarihini ise aşağıdaki mısralarla kayıt altına almıştır:

⁸ Soysal'ın (2024) tespitlerine göre Safvet, “... saray çevresinde erken Tanzimat döneminin en popüler şairidir.” Arşiv belgelerinde şairden şuarâ-yı izâm, şâir-i be-nâm vb. övgü ifadeleri ile bahsedilmiştir. Safvet aynı zamanda yaşadığı devirde saraydan en fazla caize alan şairdir (113).

*Hisse-mend-i lutf u ihsân idüp Şafvet kûlın
Kâdrin itdi nev-nişân-ı iftihâr ile mezîd*

*Az gelürken 'âleme Şafvet gibi eh-li hüner
Feyz-i Hak'la dergah-i şâhânede oldı bedîd*

Gevher aşdı sine-i tab 'ıma târîhi Lebîb

Şâh-ı 'âlem Şafvet'e virdi nişân olsun sa'îd (1260) (Arslan, 2022, 1/163)

Safvet'in hocalığa getirilişine yazdığı kıtalardan birinde şairi “Nev-zemîn ü dil-güşâdır yaptığı eş'âr-ı ter” (Arslan, 2022, 1/217) sözleri ile öven Lebîb'in, Safvet'in hayatında önemli bir noktada bulunduğu bilinir. Safvet'i öven Lebîb onu, devrinde bir edebiyat mahfili olan Menge Mahallesi'ndeki konağında devrin başka şairleri ile de tanıştırmış olmalıdır. Ancak Safvet'in, devrin şairleri ile karşılaşmasında, onun muhtemelen gençlik yıllarında, Hoca Neşet (ö. 1222/1807) mahfilinde yetişen isimlerden biri olan Hâtîf'in (ö. 1239/1823) sofalılarından olması da etkili olmuştur (Emîn Efendi, 2021, 236). Safvet'in, Hâtîf'in yanında yetiştiği yıllarda, yine Hoca Neş'et'in mahfiline devam eden isimlerden olan Enderunlu Halîm ile alaka kurduğu ve onunla bir araya geldiği meclislerde manzumelerine tarih ekleme alışkanlığını benimsemiş olması ihtimal dâhilindedir.⁹ Yine Hâtîf'in vasıtası ile şair, devrin önemli topluluklarından biri olan Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyyesi'ne dâhil olmuş olmalıdır (Samsakçı, 2021, 17). Bu cemiyet, Safvet'in şiirlerinde işlediği temaların ve manzumelerinin içerik olarak şekillenmesinde rol oynamıştır. Onun dâhil olduğu edebî çevreler ve devrinde şairler arasındaki konumu hakkında Ahmet Cevdet Paşa (ö. 1312/1895)'nın, “*Asrımızda İstanbul'un en meşhur şairlerinden olan merhum Safvet Efendi, Fârisî okumak üzere Cemiyet'e müracaat eyledikde onu talime Ferruh Efendi tarafından Fehim Efendi memur edilmekle Safvet Efendi dahi bu vasıta ile taallüm ve tahsil-i edebiyat eylemiştir.*” (Ahmet Cevdet Paşa, 1301, 12/213) ifadeleri, şairin eğitim aldığı isimlerin kimler olduğunu belirtmesi yönüyle önemlidir. Yukarıda bahsedilen ve 1815'ten sonra teşekkül ettiği düşünülen Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyyesi'nin, asıl kurucuları İsmail Ferruh Efendi (ö. 1256/1826), Şânizâde Ataullah Efendi (ö. 1242/1849) Melekpaşazâde Abdülkadir Bey (ö. 1850'den sonra) ve Kethüdâzâde Ârif Efendi (ö. 1265/1849)'dır (İhsanoğlu, 1987, 812). Bu isimlere ek olarak Safvet'in hayatında önemli isimler olan Süleyman Fehîm Efendi (ö. 1263/1847) ve Hâtîf de bu cemiyete devam etmişlerdir. 1826'da Bektaşî tekkelerinin kapatılması ile birlikte cemiyete devam eden isimlerden bazıları Bektaşî olmaları dolayısıyla sürgün edilmiştir (Yetiş, 1992, 553). Safvet'in bu çalışmaya konu olan yazmada yer alan muharremiyeleri kaleme alması, şairin Bektaşî temâyülü olan ya da Bektaşî isimlerin de devam ettiği bu merkezlerde yetişmesi ile alakalı görünmektedir. Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyyesi'nin önemli isimlerinden olan İsmail Ferruh Efendi, Şânizâde Ataullah Efendi ve cemiyete dâhil olduğu bilinen Şehitlik Bektaşî tekkesi şeyhi Mahmud Baba, Bektaşî tekkelerinin kapatılmasının ardından sürgüne gönderilen

9 Enderunlu Halîm ile Safvet'in tanışıklığı, İstanbul'da yaşayan iki şairin bir şekilde aynı ortamlarda, meclislerde karşılaşması olarak düşünülebileceği gibi Halîm'in 13 Muharrem 1224 İsneyn (Pazartesi) günü yazdığı, “Musâhib-i şehriyârî Hâtîf Efendi bağçesine varup orada kesilmiş bir mikdar Firenk Asması tabir olunan asmadan sarmaşık nevindendir bize verip hânemize getirüp dikecek olduğumda çürümüş süprüntü olmağla kendilere latife zımnında söylenilen terci-güne âlâlarımızdır. Tezkirenizle kendiyi irsâl olundu” (Halîm, vr. 43b) ifadelerinden onun, Safvet'in ilk hâmlerinden Hâtîf ile iletişim hâlinde olduğu anlaşılır. Bu bilgi, iki şairin Hâtîf'in düzenlediği meclislerde tanışmış olabileceğini akla getirir. Halîm ile Hâtîf aynı zamanda Hoca Neşet'in meclislerine de devam eden isimlerdir.

isimlerden olup sonrasında affedilmişlerdir (Maden, 2020, 205-207).

Mekânsal olarak belirtmek gerekirse, Lebîb'in ve İsmail Ferruh Efendi'nin Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi mensuplarının ve şairlerin bir araya geldiği konaklarının, Safvet'in mersiye-gû kimliğinin oluşmasında etkili olduğu söylenebilir. Zira bu iki mekâna devam eden şairlerin şiirlerinde ya da hayat hikâyelerinde keşistikleri noktalardan biri Âl-i Abâ sevgisidir. Lebîb'in Menge Mahallesi'ndeki konağına devam eden Hersekli Arif Hikmet ((ö. 1320/1903), Üsküdarlı Hakkı (ö. 1312/1895), Koniçeli Kâzım Paşa (ö. 1307/1890) ve Sâlih Nâilî (Şeker, 2013, 428) aynı zamanda, Hersekli'nin konağında düzenlenen Encümen-i Şuarâ toplantılarına da devamlı katılan isimlerdir.

Lebîb'in konağına devam eden Encümen-i Şuarâ şairlerini bir araya getiren ortaklıklardan biri, bu şairlerin hemen hepsinin sahip olduğu Bektaşî neşvedir (Özgül, 2012, 122). Makaleye konu olan yazmadaki muharremiyeler, 1253-1277/1837-1860 tarihli olup bunlar, Encümen-i Şuarâ'nın bir araya gelme tarihi olan 1277 evâhirinden (Mayıs-Haziran 1861) (Özgül, 2012, 28) önce yazılmıştır. Safvet'in 1860'dan 1866-1867'deki vefatına kadar muharremiye yazıp yazmadığına dair bugün net bir şey söylemek mümkün değildir. Şairin adı Encümen-i Şuarâ'ya devam eden isimler arasında zikredilmediğine göre Safvet'in bu mahfile devam eden isimlerle Hersekli'nin konağında düzenlenen toplantıların öncesinde karşılaştığı ya da Lebîb'in himâyesinde olduğu dönemde, onlarla bu tarz bir etkileşimde bulunduğu söylenebilir. Zira Safvet'in bu çalışmaya konu olan muharremiyeleri arasında en uzun manzume olma özelliği taşıyan 1255/1839 tarihli

Ey hâme zebân verdi saña Hâzret-i Sübhân

Kıl şük-r-i firâvân

Lutfeyle senûnle edelim şöhet-i cânân

Güş eylesin ihvân (Safvet, Yazmalar, 06 Mil Yz A 3672/2, 25a.)¹⁰

mısraları ile başlaya müstezadını Lebîb'in, "Safvet Efendi'nin Müstezâd Mersiyesini Taştırdır" (Arslan, 2022, 3/508) başlığını taşıyan bir manzume ile taştır etmiş olması ikili arasında, mersiyelelerinden edebî bir ilişki geliştirildiğini gösterir.¹¹ Lebîb'in, Safvet ile muharremiyelerini yazma yönünden keşistik bir başka özellik ise mersiyelelerinin başına tarih eklemesidir. Şair, "Hânedân-ı Ehl-i Beyt'e olan şiddet-i irtibât ve muhabbeti âsârı olarak her sene Muharremü'l-haram duhulünde müstakilen beşer onar sahifelik mâtem-nâmeler tanzimini itiyâd et(miştir)" (İbnülemin, 2000, 3/1227). Lebîb'in muharremiyelerinin -tespit edilen- en erken tarihli olanları, 1266/1849 yılına aittir (Lebîb, 1266, vr. 1b). 19. asrın önemli Kerbelâ mersiyesi şairlerinden olan Mustafa Zekâyî (ö.1225/1812)'nin

Zekâyî ehl-i beyte cânını kurbân edip geldi

Der-i Şâh-ı velâyet'de fedâ-yı cân edip geldi (Lebîb, Yazmalar, 06 Mil Yz A 377, 3b)

maktalı mersiyesini taştır ettiği manzumesinin başına "Zekâyî Kuddise Sırrıhu Hazretlerinin Mersiyesini Taştırdır 66" (Lebîb, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A

¹⁰ Safvet'in bu manzumesi daha önce Mehmet Arslan ve Mehtap Erdoğan tarafından yayımlanan *Kerbelâ Mersiyeleleri* adlı çalışmada yayımlanmıştır. Bkz. (Arslan ve Erdoğan, 2009, 590-594).

¹¹ Lebîb'in taştırında yer verdiği manzume, Safvet'in asıl manzumesinden farklı olup 3 bend eksiktir ve bazı kelimeler, çalışmada ele alınan yazmadakinden farklıdır. Lebîb'in manzumesinin tamamı için bkz. (Arslan, 2022, 3/508-514). Lebîb, Safvet'in bu makaleye konu olan yazma eserinde bulunmayan bir başka mersiyesini de tazmin etmiştir. Bkz. (Lebîb, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 377, 116a-117a)

377, 1b) ibaresini ekler. Aynı mecmua içerisinde Lebîb'in Keçecizâde İzzet Molla'nın bir mersiyesine yazdığı taştiri de "İzzet Molla Merhûmun Mersiyesini Taştırdır 66" (Lebîb, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 377, 3b) şeklinde başlıklandığı görülmür. Yine aynı yazmada şairin "Mersiye 66" başlıklı

Ey dil ey dil yine feryâd-ı dem-â-dem demidir

Âh u efgân idelim aşr-ı muharrem demidir (Lebîb, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 377, 7a)

mısraları ile başlayan terkîb-i bendi bulunur.

Bu başlıklandırmalar, Safvet'in muharremiyelerine yazdığından tarz olarak farklı olmakla birlikte, tarih belirtmesi yönü ile dikkat çeker. Zira Safvet'in bu çalışmanın odağında yer alan yazmadaki mersiyelerinin hemen hepsinde manzumenin hangi yılın muharrem ayında yazıldığına dair kayıt mevcuttur. Safvet'in muharremiyelerinin Lebîb'in aynı türdeki şiirlerinden daha erken tarihli olması, şairin hâmisî Lebîb'i etkilediğini düşündürür. Ayrıca Safvet ile aynı dönemde yaşayan ve aynı edebî çevrelerde bulunan isimlerin de 19. asırda muharrem ayına özel mersiye yazması ve bu aya özel manzumelerin yayımlanması, şairin kendisinden yaşça küçük olan şairleri etkilediğinin ya da aynı edebî çevrelerde yetişen şairlerin manzumelerine seçtikleri temaları işleme konusunda birbirlerini etkilediklerinin söylenmesine imkân tanır.

Encümen-i Şuarâ şairlerinden olan ve aynı zamanda Lebîb'in konağına da devam eden isimlerden Koniçeli Kâzım Paşa'nın 10 Muharrem 1293'te basıldığı kaydedilen *Mersiye-i Cânsûz*'u, 1289'da basılan na't ve mersiyelelerden oluşan eseri ve nihayet 1301'de basılan *Makâlid-i Aşk*'ı (Çiftçi, 2011, 38-39, 41) dönemin Kerbela konulu meşhur eserlerindendir. Fatî'nin, "muhibb-i Âl-i Abâ bir şâir-i şî'r-âşinâ" (2017, 503) olarak tavsif ettiği Osman Şems Efendi (ö. 1311/1893)'nin ölümünden sonra 1327'de yayımlanan *Mersiye-i Cenâb-ı Seyyidü's-Şühedâ* (Arslan ve Erdoğan, 2009, s. 679-685) adlı eseri mevcuttur. Yine Encümen-i Şuarâ şairlerinden İbrahim Hakkı Bey'in 1289'da İstanbul'da bir mersiyesi basılmıştır (Basmadjian'dan akt. Özgül, 2012, 58). Encümen'in önemli isimlerinden Hersekli Arif Hikmet (ö. 1320/1903) de Bektaşî temâyülü olan bir isimdir (Özgül, 1987, 24-26). Safvet'in hâmisî Lebîb'in konağında düzenlenen toplantılara katılan Encümen-i Şuarâ şairlerinden olan ve 1259'da İstanbul'a gelen Salih Nâilî (ö. 1293/1876-77)'nin 1286 tarihli

Yâ Rab nedir bu nâle-i efgân-ı sîne-sûz

Yâ Rab nedir bu âteş-i sūzân-ı cān-sūz (Mecmua, Yazmalar, 06 Mil Yz A2533, 39b)

mısraları ile başlayan terkîb-i bend şeklindeki mersiyesi de Safvet'in etkileşimde bulunduğu edebiyat çevrelerine devam eden isimlerin, onunla benzer tarzda ve temada manzumeler kaleme aldıklarını gösterir.

Encüme-i Şuarâ şairleri ile olan temaslarının, bu mahfilin oluşumundan önce olduğu tahmin edilen Safvet'in, Encümen'e devam eden şairler ile olan bir başka ortaklığı ise Beşiktaş Mevlevihanesi Şeyhi Hasan Nazif Dede (ö. 1277/1860) ile olan bağlantısıdır. Encümen şairlerinin sahip oldukları Bektaşîlik temayülü, bu isimlerin Hasan Nazif Dede'nin tekkesine de devam etmelerini sağlar (Özgül, 2012, 121-122). Sâlih Nâilî, Musa Kâzım Paşa, İbrahim Hakkı Bey ve Lebîb, Encümen-i Şuarâ şairlerinden olup aynı zamanda, Hasan Nazif Dede'nin de muhibbânından olan şairlerdir (İlhan Toker, 2022, 412). Hasan Nazif Dede, İstanbul Mevlevî muhitinde yetiştiği yer dolayısıyla, Bektaşî meşrep olan ve Bektaşî meşrep şairleri de etkileyen bir Mevlevî şeyhidir.¹²

12 Hüseyin Fahreddin Dede'nin İstanbul Mevlevî muhitindeki etkisini Ekrem Işın, "(...) Beşiktaş

Şeyhin bu yönünü Hüseyin Vassâf şu ifadelerle belirtir: “*Yenişehir muhiti Bektaşîlik ihatasına ma'rûz kalmak hasebiyle, te'sîr-i muhîl ile, Hz. Nazîf'de bidâyetten ba'zı mertebe lâubâlîlik zuhur etmiş ise de ilm ü irfânı galebe çalarak şeh-râh-ı hakikate sâlik olmuşlardır*” (Hüseyin Vassâf, 2015, 189).

Safvet'in muharremiyelerini içeren yazma içerisinde, Hasan Nazîf Dede'ye ait olduğu “*Nutq-ı Şeyh Nazîf Efendi Post-nişin-i irşâd-ı Mevlevîyân der-dergâh-ı Beşiktaş*” başlığı ile belirtilen

Eylemeye mi dilâ şubha degin âh âh

Eylemedim lâyıq-ı 'afv olacak bir gün âh¹³ (Safvet, Yazmalar, 06 Mil Yz A 3672/2, 34b)

matlı beş beyitlik gazel, şairin Hasan Nazîf Dede ile olan bağlantısının bir delili olarak da okunabilir. Safvet'in şeyhe ait bu manzumeyi kaydetmesi onun, Nazîf Dede'nin dergâhına devam eden isimler arasında zikredilmesi için kesin bir delil olmamakla birlikte, şairin en azından şeyhin bazı şiirlerini kaydedecek kadar onun söylemlerine aşina olduğunu gösterir. Safvet'e ait şiirleri içeren yazma eserdeki Hasan Nazîf Dede'ye ait kayıt ve Encümen-i Şuarâ şairlerinin, Beşiktaş Mevlevîhanesi'nde oluşan edebiyat mahfili ile ilişkileri bir arada değerlendirildiğinde, Safvet'in İstanbul muhitinde, Bektaşî temayülü olan mahfillerle etkileşim hâlinde olduğu sonucuna ulaşılır. Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Abdülbâki Nâsır Dede'nin (ö. 1236/1821) dervişlerinden olduğu belirtilen Safvet'in (Samsakçı, 2021, 41) hem Âl-i Abâ muhabbeti hem de Hasan Nazîf Dede'ye ait bir manzumeyi kaydetmesi, İstanbul Mevlevî muhitinde şairin birden fazla Mevlevî mahfili ile ilişki kurmuş olabileceğini gösterir. Safvet'in Encümen şairleri ile ortak mahfillerden etkilenmiş olduğu düşüncesi, onun bu şairlerle yakın dönemde ve benzer çevrelerde edebî üretimde bulunduğunu ve söz konusu ortaklıkların onun yazın tarzına yansıdığı gibi kendisinden daha genç şairleri etkilediğini de akla getirir. Zira Safvet, Ahmet Cevdet Paşa'nın ifadelerine göre, devrinde İstanbul'un en meşhur şairlerinden (Ahmet Cevdet Paşa, 1301, 12/213) olup Hersekli Ârif Hikmet'in de Şinasi ile birlikte gidip manzumelerini dinlediği münevver bir isimdir (Samsakçı, 2021, 46). Bu yönü ile Safvet'in 19. asırda muharremiye yazan şairler arasında önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Safvet'in muharremiyeleri ve dâhil olduğu mahfillerdeki şairlerle aynı tema üzerinden kurduğu etkileşime İbnülemin, şairin biyografisi hakkında bilgi verirken geniş bir şekilde değinmez. Ancak onun bu çalışmada da yer alan “*Altmış altı senesi mersiyesidir*” başlıklı manzumesindeki

Rûyuna karşı pelidin eyleyüp düşnâm u seb

Hışm ile böyle sügü etsem ne bo[.] yerdı aceb!

Her lisân içre bulub da akbeh ü eşnâ' kelâm

Ol pelidin hicvine sarfeyleşem bi'l-iltizâm (Samsakçı, 2021, 61)

mısralarında Yezîd hakkındaki *nezâhatten mütebâid* olan ifadeleri dolayısıyla, okuyucunun mersiyei meyhanede yazdığını düşünebileceğini belirtir (Samsakçı, 2021, 61).

Mevlevîhanesi'ne atanmasıyla birlikte, İstanbul Mevlevîliğinde Ehl-i Beyt yanlısı tasavvuf kültürünü yeniden canlandırdığı ve örgütlenme faaliyetlerini sürdüren Bektaşîlerle ilişki kurarak, her iki zümreyi birbirine yakınlaştıracak ortak bir zeminin inşasına öncülük et[miştir].” (İşın, 2014, 333).

13 Manzume, Gülbeyaz Karakuş tarafından hazırlanan, *Mevlevî Nazîf Dede Divânçe ve Risâlesi* adlı çalışmada, Safvet'in şiirlerinin olduğu yazmada yer alan beyitlerinin tahmis edilmiş şekli ile yer almaktadır. (Bkz. Karakuş, 2013, 72-73).

Sonuç

Galatalı Safvet Mustafa'nın 06 Mil Yz A 3672/2'de kayıtlı bir yazma içerisinde bulunan şiirleri tarih, methiye, yeni yıl ve bayram tebriği, televvün ve deli gibi farklı rediflerle yazılmış gazeller ve Kerbela hadisesine odaklanan farklı nazım şekilleri ile yazılmış manzumelerden oluşur. Safvet'in söz konusu yazma eserde yer alan şiirleri içerisinde, Kerbela hadisesini merkeze aldığı şiirleri dikkat çeker. Zira bu manzumelerin çoğuna hangi yılın muharrem ayında yazıldığı bilgisini eklemiştir. Şairin muharremde yazdığı manzumelerine eklenen bu bilgi, onun şiirlerinin ne zaman yazıldığını belirtmesi yönü ile yaşadığı dönemde, Kerbela mersiyesi yazma geleneği konusundaki değişimi temsil eden isimlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Safvet'ten önce Kerbela hadisesi odağında manzumeler yazan şairlerin, bu manzumelerini muharrem ayının gelmesi dolayısıyla kaleme aldıklarını dile getirmeleri, Kerbela mersiyelerinin muharrem ayında yazıldığını ortaya koymakla birlikte, Safvet ve sonrasında hangi yılın muharrem ayında yazıldığı bilgisinin manzumelere eklenmesi ya da bu ay içerisinde Kerbela hadisesine özel müstakil eserlerin yayımlanması, türün doğrudan muharremiye olarak adlandırılmasına imkân tanımaktadır. Safvet'in Kerbela mersiyesi yazma geleneği içerisinde temsil ettiği bu değişim ise şairin yetiştiği mahfillerle ilgilidir. Safvet'in Hâtif'in sofalıları olarak onun yanında yetiştiği, Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi'nin toplantılarına katıldığı ve Lebîb'in Menge Mahallesi'ndeki konağında düzenlenen edebiyat meclislerine dâhil olduğu bilinmektedir. Bu mahfillerin yanı sıra şairin, şiirleri arasına kaydettiği Hasan Nazîf Dede'ye ait bir gazel de onun, İstanbul'da Bektaşî meşrep şairlerin dahil oldukları bir mekân olan Beşiktaş Mevlevîhanesi'ne devam ettiğinin veya bu çevredeki şairlerle etkileşim hâlinde olduğunun söylenebileceğini gösterir. Safvet'in Kerbela olayına manzumelerinde yer vermesi ve şiirlerindeki Âl-i Abâ vurgusu, onun etkileşimde bulunduğu bu mahfillerle ilgilidir. Hâtif'in sofalıları olduğu yıllarda, manzumelerine tarih ekleyen Enderunlu Halîm ile tanışması şairin, muharremiyelerine tarih ekleme konusunda, bu isimden etkilenmiş olabileceğini düşündürür. Safvet'in Kerbela mersiyesi yazma konusunda yetiştiği mahfillerden etkilendiği ve sonrasında da özellikle kendisi ile aynı edebî çevrede yetişen Encümen-i Şuarâ şairlerini etkilediği söylenebilir. Lebîb, Koniçeli Kâzım, Salih Nâilî gibi isimler muharrem ayına özel, tarihli mersiye kaleme alarak Safvet ile benzer temayı işlemenin yanı sıra, şiirlerinin ne zaman yazıldığını belirterek ortak bir noktada buluşurlar. Bu isimlerin muharreme özel tarihli mersiye yazmaları, kaleme aldıkları manzumelerin başına ya da sonuna tarih eklemiş olmaları, Safvet ile ortak bir yöntemle sahip olduklarını gösterir. Galatalı Safvet Mustafa'nın bu çalışmaya konu olan manzumeleri, döneminde meşhur bir isim olan şairin aynı zamanda yaşadığı dönemin merisye-gû isimleri arasında zikredilmesine de imkân tanır.

GALATALI SAFVET MUSTAFA'NIN MUHARREMİYELERİ

24b

Rubai**Destür*****Mefülü Mefülün Mefülün Fâ'****Ey maṭlab eden şefâ'at-i 'uzmāyı**Sev ez dil-i cān bu beş kerem-fermāyı**Farz oldu şalât-ı ḥamse-âsâ sevmek**Aḥmed-i Hüseyñ Ḥasan 'Alî Zehrâ'yı***Nazm****Diger*****Feülün Feülün Feülün Fe'ül****Şehinşâh-ı cünd-i velîdir 'Alî**Kerem ehliniñ efdâlidir 'Alî**Dü 'âlemde Şafvet benim melce'im**'Alî'dir 'Alî'dir 'Alî'dir 'Alî***Kıta****Elli beş Muḥarrem'iniñ beşinde vâkı' nevrüzda Güneş burc-ı ḥamele qar yağarak taḥvîl etdikde tazmîn olunan mısra'-ı meşhûrdur.*****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün****Etdi taḥvîl ḥamel-i şems-i felek qar yağarak**Oldu mağmûm-ı hevâdan meh-i mâtemde yüzü**Gözüñ aç ağla amân eski meşeldir Şafvet**Böyle eyyâm-ı gâmiñ böyle olur nevrüzü¹⁴***Gazel****Yetmiş iki târiḥinde söylenilen mersîyye-i şerîfedür*****Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün****'Andelib-i gonce-i Yâsîn ü Ṭâhâ'dır Hüseyñ**Gül-nihâl-i gülşen-i Kerrâr u Zehrâ'dır Hüseyñ**Her seven 'âşık bulur elbet meveddet ecrini**Naşşı lâ-es'elkum içre lafz-ı illâdır Hüseyñ**Ey Muḥammed ümmeti zât-ı ḥasenle şübhesiz**Şâfi '-i rûz-ı cezâ maḥbûb-ı Mevlâ'dır Hüseyñ**La'net ü nefrîne ensebdir Yezîd-i bed neseb**Midḥat ü teslîm ü isti'zâma aḥrâdır Hüseyñ**Kelbdir gâhî dü 'âlemde olur Şafvet 'azîz**Nâsır-ı ehl-i teberrâ vü tevellâdır Hüseyñ*

14 Bu mısra, Azmizâde Hâletî *Dîvânı*'nda “Zulmet-i ebr ile şebden seçemezler rûzı/Şöyle eyyâm-ı gamun böyle olur nev-rûzı” (Kaya, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56159,azmizade-haleti-divanipdf.pdf?0> 13.06.2024), Nef'î *Dîvânı*'nda ise “Zulmet-i bahr ile şebden seçemezler rûzu/Böyle eyyâm-ı gamın böyle olur nevruzu” şeklinde geçmektedir (Akkuş, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> 28.01.2023).

25a

Müstezad

Elli beş târîhinde tanzîm olunan merşiyeye-i dil-sûzdur.

Mefûlû Mefûlû Mefûlû Faûlûn

Mefûlû Faûlûn

Ey hâme zebân verdi saña Hâzret-i Sübhân

Kıl şük-r-i fîrâvân

Luţf eyle seniñle edelim şoĥbet-i cânân

Gûş eylesin ihvân

Tahkîr edip kendiñi şanma kırı neysiñ

Pek bir eyi şeysiñ

Ĥaĥ kıldı seni hem-dem-i feryâd-ı sühân-dân

Gel edelim efgân

Şemşîre degişmez seni ey dâver-i a'zâm

'Aklı kesen âdem

Zâtıñ gibi ĥalk eylemiş Ĥâlîk-ı ekvân

Bir şâhib-i fermân

İmlâya getirdiñ nice me'lûf-ı fesâdı

Erbâb-ı 'inâdı

Kevneyn eger olsa kalem-rev saña çesbân

Ĥükmündedir el-ân

Vahşî vü tıyûr ins ü perî bendeleriñdir

Fermân-beriñdir

Münşî '-i kader etdi şâhib-i dîvân

Mânend-i Süleymân

Yok şübhe ki sen ĥâk-i reh-i Âl-i 'Abâsın

Me'lûf-ı bükâsın

Yaz ağlayalım derdimiz ey 'âşık-ı zî-şân

Cûşân u ĥurûşân

Nevrûz ile geldi buna şehr-i Muĥarrem

Ya'nî meh-i mâtem

Tecdîd ideyor eski ĥamı nâle-i yârân

Feryâd-ı muĥibbân

Her lâle açıp dâĥ-ı siyeh göñlüne nâ-gâh

Mâtemle yanar âh

Aĥlar görünüñr dîdeme çün bûlbûl-i nâlân

Her gonçe-i ĥandân

25b

Bilmem nazar-ı 'âşık-ı ĥam-dîde mi degmiş

Pek boynuñu egmiş

Ĥüzn ile eder şeb-nem eşki yere rîzân

Her nergis-i ĥayrân

Yuf ĥârına deħriñ gül ü gül-zârına yuf hem

Lâyîkdır edersem

N'oldu o iki gonçe gül-i gülşen-i îmân

Ol sûmbûl ü reyĥân

Ya 'nī ki ciger-gūşe-i Zehrā-yı felek-cāh
Nūr-ı Esedullāh
Sıbteyn-i Muḥammed iki şeh-zāde-i zī-şān
Mihr ü meh-i 'irfān

Kim etdi cenāb-ı Ḥasan'ı zehr ile ifnā
Āgeh misin āyā
Münkirlere de bā 'işini eylesem i 'lān
Yırtardı girībān

Şulṭān-ı cünūd-ı şühedā zāt-ı Ḥüseyn 'iñ
Ol kurre-i 'aynūñ
Terk eylediler bey 'atini bir sürü nā-dān
Bī-ḥaşyet-i Yezdān

Üç def'a edip Kūfe ahālisi feleklik
Āh etdi dōneklık
Etmışler iken bedr-i ḫilāfet ile peymān
Naķz etdi o dūnān

Mecmū 'una şetm eylemeniñ geldi yeri āh
Vardır degeri āh
Hem 'ahde vefā eylemedi ol leşker-i şeyṭān
Hem eyledi 'işyān

Yazmış idi Sa 'd oğlu daḥi kizb ile nāme
Teşrīf-i imāma
Döndü olıcak ḥākim-i Rey-i Ṭaberistān
Bey 'atden üftān

26a

Dünyāsına düşdü bırakıp dinini efsūs
Çün ḥā 'in-i menḥūs
Çāpuk geberüp qaldı girü şervet-i sāmān
Oldu yeri nīrān

Aşdı kılıcı 'arşa şecā 'at ile Muḥtār
Raḥmet ide Gaḫfār
Çok kāfir-i bī-dīniñ edip ḥūnını rīzān
Şār aldı o şulṭān

Şübbān-ı cināniñ birisi kana boyansın
Zehre biri kansın
Ekvānı niçün seyl-i sirişk etmedi vīrān
Mānende-i tūfān

Ey çarḥ n 'olurdu yıkılaydñ temeliñle
Ḥūt u ḥameliñle
Ḥazz eyleridik olsa idiñ ḥāk ile yeksān
Geçse yere Keyvān

Ey çarḥ-ı 'acūz-ı 'aķreb mūzī gibisiñ sen
Feryād elinden
Niş-i süḥandan nice biñ Zühre-cebīnān
Düşdü yere ḡālān

Ey çarh-ı naḥīs acımadıñ şāh-ı sa'īde
Uyduñ mu Yezīd'e
Sahrada ḥusūf eyledi ol aḥyer-i devrān
Çün bedr-i dırahşān

Ey çarh-ı sitem-ger o şehe etmediñ imdād
Ol sen daḥi berbād
Lāyık mı çekip ḥançer ü yemeni her ān
Nā-ḥaḳ dōkesin ḳan

Ey çarh-ı denī cürmüñü 'afv eylemez elbet
Ol Ka'be-i ümmet
Şevriñ ile cedyiñ daḥi etseñ bulup imkān
Koç başına ḳurbān

26b

Ey çarḥ ḥicāb et Esedullah 'Alī'den
Kerrār ü velīden
Bir ḳatre ile etmediñ evlādını reyyān
Yok mu idi bārān

Gehvāresini şallaya Cibrīl'i Raḥīmiñ
Ol ibn-i kerīmiñ
Şoñra bu ḥaḳāretle ola 'āzim-i rıdḳvān
Leb-teşne vü 'aşşān

Dünyā ḳurılalıdan beri olmuş degil aşlā
Bu güne belāya
Tıyıs şı olur ḥarfini Kūh-ı haceristān
Tāḳat mi eder cān

Gerçi edemem ḥikmetini şormağa cür'et
Yok bende cesāret
Ol rūzu añıp hem olurum derd ile sūzan
Hem eylerim efgān

Hem de ş...çarım cānına mel'ün Yezīd'iñ
Ol ibn-i Pelīd'iñ
Si...sin anasın Şām'a degin kelb-i ısırgān
Ḥinzīr-i beyābān

Hıll etdi girip dīn-i Mesīhā'ya şarābı
Gör ḥāne-ḥarābı
Olmaḳ mı ḥabīşin bu sözü küfrüne burhān
Bā ḥüccet-i Kur'ān

La'n etme Yezīd'e deyü şāḥib çıkar āh
Çok şūfī-i güm-rāh
Eyler bu ta'aşşub düşüñüp eylese iz'ān
A'dāyı da ḥayrān

Baḥş ebeveyne gelicek herzeler eyler
Kim şordu ki söyler
Şoḳsa dilini gejdüm anuñ toḡrusu şāyān
'Afv eyleye Gufrān

27a

Etdikleri ğadr ü sitemi Āl-i 'Abā'ya
 Cümle şühedāya
 Etmiş mi selefde 'acabā Rūm u Yehūdān
 Fikr eyle Müselmān

Yetmiş iki zāt-ı şeref-āyāt-ı güzīne
 Hem ol şeh-i dīne
 Nā-ḥaḳ yere kapunda o mel'ün-ı girān-māye
 Sevsin niye insān

Nefrīn edeyim Şimr ü Sinān'a ibn-i Ziyād'a
 Ğāyetle ziyāde
 Her kimse bu vaḳ'ada enşār ile a'vān
 La'net ede Yezdān

Mü'min olamaz Āl-i Resül'e olan a'dā
 Billāhi Te'ālā
 Ol kavmi kabūl eylemez olsa şeh-i şāhān
 Peyğamber-i Mennān

Yā ḥazret-i Zehrā vü 'Alī'niñ ḥaseneyni
 Dīniñ kamereyni
 Şafvet kuluñuzdur buyuruñ mazhar-ı iḥsān
 'Āşīdir o nālān

Coz zāt-ı şümā der dü cihān hīç kesem nīst
 Ziyād-ı resem nīst
 Elīfāfıñız etmezse bu dil-ḥasteyi şādān
 Kimler ede dermān

Aşdı bilirim başımı ḥīzāb-ı günāhım
 Ğark-āb-ı günāhım
 Mest-i mey-füsūn etdi beni nefis ile şeyṭān
 Etdim nice 'iṣyān

Vay ḥālīme kılmaz iseñiz rüz-ı nedāmet
 İmdād u 'ināyet
 Şeksiz olurum āteş-i düzah ile büryān
 Nālān u giryān

Envā'-ı 'ināyet ile sıbṭeyn-i Resül'e
 Ḥaydar'la Betül'e
 İkrār ederek vahdet-i zātıñ vereyim cān
 Yā ḥazret-i Sübhān
 Temmet

Kıta

Elli üç Muḥarrem’inde vāḳi’ olan ḥusūfda söylenmiştir

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün

*Ḳurre-i ‘ayn-ı Resūl’ü etdiler nā-ḥaḳ şehīd
Bir alay nānkör kāfir ḳorḳmayıp Allah’dan
Şanma ey Şafvet Muḥarrem’de ḥusūf etdi ḳamer
Perde geldi dīde-i ḳarḥa hücum-ı āhdan*

31b**Terkīb-i bend**

Altmış Altı Senesi Mersiyesidir

Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün

*Āh kim eski ḡam-ı mātem teceddüd etdi āh
Etmek ister kerbet ü miḥnet muḥibbānı tebāh
Giyse lāyıḳdır feleklerde melekler heb siyāh
Sell-i seyf etdi cihāna ḡurre-i şehri-İllāh
Giryē vü feryād ü āhı sevḳ edip miṣl-i siyāh*

*Etmelidir şimdicek evlād-ı ḥarb ile cedel
Kim budur erbāb-ı ‘aşḳa eḡḡal-i cümle ‘amel*

*Ma ‘şer-i ‘uṣṣāk eder ‘aşr-ı Muḥarrem’de fiḡān
Giryē olmuşdur bugünde farz ‘ayn-ı mü ‘minān
Pāre-i kebdim buyurmuşken Resūl-i Müste‘ān
Ḳıydı nā-ḥaḳ ol şeh-i maḡlūma birçok ḡālimān
Tāḳat etmez Kerbelā’nıñ ḡikrine iāş olsa cān*

*Ḡarḳ-ı ḥūn etdi sıbt-ı Ḥazret-i Peyḡamber’i
Seyr ediñ da ‘vā-yı İslām eyleyen kāfirleri*

32a

*Sıbt-ı ekber fehmeder ehli naşıl mesmūmdur
Vaḳ’a-i şāh-ı şehīdān cümleye ma ‘lūmdur
Ol meh ü mihr ü şehādet Ḥaḳ bilir maḡlūmdur
Şāmlı deyyūsu Yahūdī’den daḥi meş’ūmdur
Anlara neḡrīn ü la ‘net lāzım u melzūmdur*

*Rūyuna ḳarşı Yezīd’iñ eyleyip düṣnām ü seb
Ḥışm ile böyle su ‘āl etsem ne b.ḳ yerdı ‘aceb*

*Ceddini dīne getirdi cebr ile ḥavf-ı suyūf
Vālidīñ muḡtī mü ‘elleḡdir bilir ehl-i vuḳūf
Aşlıñız maḡşūş iken miṣl-i derāḡīm-i zuyūf
Kendiñi etdiñ niḡün mevdūd-ı maḡbūb-ı ra ‘ūf
Yuf saña ey ḡālim-i mel ‘ūn yüz biñ kere yuf*

*Devlet-i dūnyā içün ḳıydıñ şeh-i ni ‘mete
İşde üç yılda geberdūñ lāyıḳ olduñ la ‘nete*

*Çünki ey ḥā’in imāmet eyliyorsun iddi ‘ā
Rūz-ı mātemde namāz-ı vaḳti etdikde edā
Sen naşıl etdiñ ‘alā Āl-i Muḥammed’le du ‘ā
Ḳorḳmayıp Ḥaḳ’dan nebīden etmediñ aşlā ḡayā
Müslümānlık şübhesiz isnāddır dīnsiz saña*

*Minber-i 'ālî degildir lâyıķıñ alçaķ köpek
Hakk-ı Āl-i Aḥmed'i ḥaddiñ midir ğaşb eylemek*

32b

*Her lisān içre bulup da aķbeḥ ü eşna' kelām
Ol pelīdiñ hicvine şarf eylesem bi'l-iltizām
Tığ-i ḥamemle kesip meydānı alsam intikām
Kālb-i āteş-nākime gelmez teşeffi-i tamām
Uydular İbn-i Ziyād'a bir sürü ervāḥ-ı ḥām*

*Etdiler yetmiş iki zāt-ı kerem-kārı şehīd
Cümlesin şāfi' ede 'aşıklara Rabb-i Vahīd*

*Yā Rab envār-ı nübüvvet 'arş-ı eṣḥam 'aşķına
Ḥazret-i Zehrā vasī-i Fahr-ı 'ālem 'aşķına
Ḥün-ı 'arż-ı Kerbelā sıbı-ı mükerrrem 'aşķına
Sūziş-i dil-teşnegān-ı māḥ-ı mātem 'aşķına
İsm-i a'zam 'aşķına 'aşr-ı Muḥarrem 'aşķına*

*Āl-i evlād-ı Muḥammed'den ayırma Şafvet'i
İstemem başķa 'ināyetle kayırma Şafvet'i*

Mütekerrir murabba

Yetmişinci Senesi Mersiyesidir

Feilātün Feilātün Feilātün Feilün

(Fāilātün)

(Fa'lün)

*Geçdi evķāt-ı feraḥ ezmine-i ğam geldi
Ağla ey dīde hemān mevsim-i mātem geldi
Kerbelā kerbetini yād edecek dem geldi
Āḥ u feryād edelim 'aşr-ı Muḥarrem geldi*

*Eski derdi felek etdikçe bir yıl tecdīd
Siper-i la'net olur İbn-i Ziyād ile Yezīd
Bugün ey 'āşık İmām Ḥüseyn oldu şehīd
Āḥ u feryād edelim 'aşr-ı Muḥarrem geldi*

33a

*Seb ü düşnām ederek leşker-i merdūd için
Kör ola ağlamayan vak'a-i ma'hūd için
Kurre-i dīde-i peygamber-i ma'būd için
Āḥ u feryād edelim 'aşr-ı Muḥarrem geldi*

*Ağlayıp ağladanı Hāk edecekdir maġfūr
Ümmete müjde buyurdu bunu maḥbüb-ı Ğafūr
Şimdi ey mu'aşşer-i 'uşşāk edip terk-i sürūr
Āḥ u feryād edelim 'aşr-ı Muḥarrem geldi*

*Şafvetā Ḥazret-i Zehrā vü 'Alī'yi öğerek
Oğlunun düşmenine cān u gönülden söğerek
Yaka yırtıp yed-i mātem ile sīne döğerek
Āḥ u feryād edelim 'aşr-ı Muḥarrem geldi*

34a

Gazel

Yetmiş iki senesi mersiyesidir

Mefûlü Mefûlü Mefûlü Faûlün*Deldi cigerim yeter ğam-ı 'aşr-ı Muḥarrem**Yakdı dili nâb-ı saḳam-ı 'aşr-ı Muḥarrem**Mi 'şârınıñ 'öşrü kalem-i ḥokḳa ne mümkün**Tahrîr olunursa elem-i 'aşr-ı Muḥarrem**Heb nâle-i 'uşşâkı Ḥüseynîye çıkardı**Pür etdi cihânı naḡam-ı 'aşr-ı Muḥarrem**Yâ ma 'şer-i aḥbâb añup âl-i 'Abâ'yı**Ḳan ağlayalım geldi dem-i 'aşr-ı Muḥarrem**Yâd eyleyerek teşne-lebân-ı şühedâyı**Seylâb ola gözlerde nem-i 'aşr-ı Muḥarrem**Mervân ü Yezîd'e naşıl etmez kişi la'net**Der-ḥâtır olunca sitem-i 'aşr-ı Muḥarrem**Zaḳḳûm-ı vahîmi bir içer ḳaşr-ı seferde**Sa'd oğlu gibi müttehem 'aşr-ı Muḥarrem**Şâhib çıkar elbetde muḥibbân 'Alî'ye**Aşḥâb-ı kerîmü 'ş-şiyem 'aşr-ı Muḥarrem**Şafvet kûluna rûz-ı cezâ eyle şefâ'at**Ey pâdişâh-ı muḥterem-i 'aşr-ı Muḥarrem***Kaynaklar**Ahmet Cevdet Paşa. *Tarih C.12*. İstanbul: Matbaa-i Osmaniyye, 1301.Akkuş, M. *Nefî Dîvanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> (28.01.2023)Arslan Mehmet - Mehmet Erdoğan. *Kerbelâ Mersiyeleleri*. Ankara: Grafiker Yay., 2009.Azap, Eralp Yaşar. "Muharrem Matem Merasimlerinin Ortaya Çıkışı ve Osmanlı'da Yaşayan İranlıların Matem Merasimleri", *OSMED*, 18, (2023), 102-120. <https://doi.org/10.21021/osmed.1293022>Çiftçi, Ömer. *Fatîn Tezkiresi (Hâtîmetü'l-Eş'âr)*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0> (17.11.2023).Emîn Efendi. *Menâkıb-ı Kethüdâzâde el-hac Mehmed Ârif Efendi (Bir var imiş bir yoğ imiş)*, Haz. Hasan Gürkan - Hür Mahmut Yücer, İstanbul: İnsan Yay., 2021.Enderunlu Halîm. *Divân*. Ankara: Millî Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz FB 314.Hüseyin Vassâf. *Sefîne-i Evliyâ..* Haz. Mehmet Akkuş - Ali Yılmaz, 5 Cilt. İstanbul: Kitabevi, 2015.Işın, Ekrem. *İstanbul'da Gündelik Hayat*. İstanbul: YKY, 2014.İbrahim Hanîf. *Divânçe*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Emîrî, Ae Mnz 121.İnal, İbnülemin Mahmut Kemal. *Son Asır Türk Şairleri*. Haz. Hidayet Özcan. C.3, Ankara: AKM Yay. 2000.İhsanoğlu, Ekmeleddin. "19. Yy Başında Kültür Hayatı ve Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi". *Belleten*. 51/200 (1987), 801-828.

- İlhan Toker, Bilge. *Edebî Bir Muhit Olarak Tekkeler: 15-19. Asır İstanbul Mevlevihaneleri Örneği*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Kara, Cem. *Sınırları Aşan Dervişler -Bektaşiliğin Kültürel İlişkileri (1826-1925)*. Çev. Emre Adıyaman. İstanbul: İletişim Yay., 2023.
- Karakuş, Gülbeyaz. *Mevlevî Nazîf Dede ve Divançesi*. İstanbul: Revak Yay., 2013.
- Kaya, Bayram Ali. *Azmîzâde Hâletî Divanı*, kitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56159,azmizade-haleti-divanipdf.pdf?0 (13.06.2024)
- Kaya, Bayram Ali. “Osman Nevres’in Kerbela Mersiyeleleri-I Mersiye-i Hazret-i Hüseyin”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 28 (2022), s. 267-295.
- Keçecizâde Mehmed İzzet Molla. *Dîvân*. İstanbul: Beyazıt Kütüphanesi, Beyazıt, B5654.
- Lebib. *Mecmûa-i Eş'âr*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 01996.
- Lebib. *Nazîre-i Mersiye-i Zekâyî*. Ankara: Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 377.
- Maden, Fahri. *Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması (1826)*. Ankara: TTK Yay., 2020.
- Mecmûa*. Ankara: Millî Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A2533.
- Mecmûa-i Eş'ar*, Ankara: Millî Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 4112/1
- Özçelik, Kenan. “Makteller ve Muharremiyeler”. *Türk İslam Edebiyatı*. Edt. Ali Yılmaz. 289-293. Ankara: Grafiker Yay.,2012.
- Özgül, Metin Kayahan. *Hersekli Arîf Hikmet*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 1987.
- Özgül, Metin Kayahan. *XIX. Asrın Özel Bir Edebiyat Mahfeli Olarak Encümen-i Şuarâ*. Ankara: Kurgan Edebiyat, 2012.
- Özgül, Metin Kayahan. *Divan Yolundan Pera'ya Selametle*. İstanbul: YKY, 2018.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: MEB Yay., 1971.
- Safvet Mustafa Galatavî, *Dîvân*. Ankara: Millî Kütüphane, Yazmalar, 06 Mil Yz A 3672/2. 24b-35a.
- Samsakçı, Mehmet. *19.Asır Mevlevî Şairi Galatalı Safvet ve İbnülemin'in Kemâlû's-Safve'si*. İstanbul: Hiper Yay., 2021.
- Soysal, Umut. *Mabeyn-i Hümayun'a Sunulan Şiirlerin Edebi, Tarihsel ve Sosyal Yönden Analizi (1840-1818)*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. 2024.
- Şeker, Şemsettin. *Ders ile Sohbet Arasında*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yay., 2013.
- Şeref Hanım Bint Nebil b. Şeyhülislam Aşir Efendi. *Divan-ı Şeref*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi. NEKTY 02808. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TY/nekty02808.pdf> (11.09.2023)
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi., 2003.
- Topal, Ahmet. “Klasik Türk Edebiyatında Muharrem Ayı Etrafında Yazılan Şiirler”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 37 (2007), 89-104.
- Uzun, Mustafa İsmet. “Muharremiye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/8-9). Ankara: TDV Yay. 2020.
- Yeler, Abdülkadir “Iranian Merchants As a Religious Community in Late Ottoman Istanbul”. *Journal of Economy Culture and Society*, 67 (2023), 119-133.
- Yılmaz, Müslüm. *Klasik Türk Edebiyatında Kerbela Hadisesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Zekâî Mustafa Üsküdarî. *Dîvân*. Ankara: Millî Kütüphane. Yazmalar Koleksiyonu. 06 Mil Yz A4112/1.
- <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/details/200347?SearchType=1> (21.08.2023)

Extended Abstract

The martyrdom of Imam Husayn, along with his family and followers on October 10, 680 in Karbala caused a major schism in the Islamic world. This schism affected not only the social sphere but also the field of literature. The literary texts known as Karbala elegies, which address the martyrdom of Imam Husayn in Karbala and criticize his enemies, began to be written after this tragic event. The writing of Karbala elegies, which are frequently composed as musical texts in Turkish literature, increased significantly after the 19th century compared to previous centuries. It can be argued that this increase was influenced not only by the closure of Bektashi lodges and the migration of members of this order to other lodges but also by the demographic changes in Ottoman Istanbul after 1847. After this date, the migration of Iranians to Istanbul for commercial activities led to greater recognition of the Shiites' mourning ceremonies during the month of Muharram among the Sunni population. It can be argued that this situation increased the awareness of Sunni poets about the month of Muharram and the mourning ceremonies of Karbala. Along with the figures such as Kazım Paşa, Osman Şems Efendi, Seni-i Mevlevi, and Lebîb, Galatalı Safvet Mustafa was also influenced by the aforementioned circumstances and wrote Karbala elegies to narrate the events that took place in Karbala during the month of Muharram. However, Safvet stands out from other figures due to the dates he added to his elegies and his influence on the poets around him. This study examines nine Karbala elegies from the Divan of Galatalı Safvet Mustafa, a 19th-century poet who lived in Istanbul, registered in the National Library Manuscripts, 06 Mil Yz A 3672/2. These elegies do not differ significantly in content and form from the Karbala Elegies written until then. However, the dates added to these texts raise the question of why Safvet made such a choice. The fact that Safvet recorded the dates of composition in the titles of these texts raises the question of whether these texts were produced in a specific context and environment. In order to answer this question, the manuscript copies of the Divans of poets who lived before Safvet and wrote Karbala Elegies were examined to determine whether they employed a similar titling method. On the one hand, it was found that this method was not applied by other poets before Safvet. On the other hand, it is found that Safvet's method influenced both other poets of his time and young poets who were raised in the same literary circles like him. To substantiate these claims, Safvet's biography was examined to investigate which literary circles he was associated with, who influenced him, and whom he influenced. It was determined that Safvet began adding dates to his poems and became acquainted with the Bektashi circles during his early years, when he was a servant and student of the poet Lebîb in the mansion of the poet Hâtif, and when he took Persian lessons at the Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi (Beşiktaş Scientific Society). Moreover, based on a gazel by Hasan Nazif Dede, the shaykh of the Beşiktaş Mevlevihanesi, found in Safvet's Divan, it has been revealed that he was a poet who visited different Mevlevi tekkes in the Istanbul Mevlevi circle. Among the claims of this text is that Safvet, who interacted with the poets of the Encümen-i Şu'ara and the figures in his formative environment, was among those who encouraged these figures to write a Karbala elegy each Muharram month or to publish works consisting of Karbala elegies special to this month. Furthermore, this study argues that the literary genre known as Karbala Elegies, Maktel-i Husayn, and Muharremiye/muharramiyya can only be designated as Muharremiye/muharramiyya when the dates of their composition are known. In addition to the information provided in biographical sources about Galatalı Safvet, this study also reveals that he was a poet who wrote Muharremiyes/muharramiyyas during his lifetime. Thus, an unexplored aspect of Safvet has been uncovered; the discovery of the muharremiyes he wrote has contributed to the literature of elegies.

